

Csernák Árpád

Visszatérni

1.

„Az emberi tehetetlenséget az indulatok mérséklésében és megfékezésében szolgaságnak nevezem. Az indulatoknak alávetett ember ugyanis nem a maga ura, hanem ura a sors, s ennek annyira hatalmában van, hogy gyakran, noha belátja a jót, mégis a rosszat kénytelen követni.”

Spinoza: Etika (Szemere Samu fordítása)

Kopogtattak. Dr. Werth felállt, otthagya a sakkasztalt és átült az íróasztalához.

– Tessék! – mondta.

Az egyik ápoló lépett be. Egy pillantást vetett a függőjátszmára.

– Hogy’ áll, főorvos úr? – kérdezte cinkos mosollyal az arcán.

– Vesztesre... mindig vesztesre... de csak így győzhetek – mondta Dr. Werth, aki többnyire önmagával játszott – No, mi újság, Géza? – kérdezte.

– Új beteg érkezett... Megnézi, főorvos úr?

– Vendég... mondjunk inkább vendéget... Mi a tippje?

– Nagyon lerobbant állapotban van... Játékszenvedély... depresszió... talán öngyilkossági kísérlet...

– mondta az ápoló, majd kis szünet után hozzátette: – altatóval...

Dr. Werth ezt a betegségfajtát személyesen is megtapasztalta. A kutyái mentették meg... a kutyái meg a sakk... Azóta csak sakkozik és kártyázik. Sakk és kártya mindig van nála. A tévében kizárólag vetélkedőket és sportműsorokat néz. Néha egy-egy filmet, de csak olyat, ahol a jó győz.

– Hogy’ került be?

– A húga hívta ki a mentőket... Elláttuk, most infúziót kap... Az ötösben van...

– Menjünk.

Sovány, sápadt fiatalember feküdt az ötös kórterem egyik ágyán. A fehérre mázolt vasállványra akasztott üvegcsőből, műanyag csövön át csepegett a vénájába a vitamínokkal dúsított sós víz. A teste alig látszott a vékony takaró alatt, de a szeme nyitva volt. Dr. Werth az ágyához lépett.

– Én vagyok itt a főorvos – mondta magyarázólag, ugyanis soha nem hordott fehér köpenyt. Most is világos öltöny volt rajta és kockás ing.

– Hedera – mondta a fiatalember.

– Tessék?

– Hedera Félix.*

– Komolyan?

– Nem... csak vicceltem.

– Értem. Én meg Rhus Hirtax** vagyok.

– Tessék?

– Csak játszom, mint maga. – Halvány mosoly jelent meg a sápadt arcon. A merev, sötét szempárban különös fény villant. – Betegként soha sem szerettem a fehérköpenyeseket... Ne aggódjon, van kiút... nekem elhiheti... Most csak az a fontos, hogy pihenjen és megerősödjön egy kicsit.

* *hedera helix*=borostyán

** *rhus hirtax*=ecetfa

2.

Három nappal később a szobájába hívatta Hederát.

– Foglaljon helyet – mondta, és a kis kerek poltúros asztal melletti székre mutatott. Az asztalon sakktabla, a sakktablán félbehagyott játszma. Hedera tanulmányozni kezdte az állást. – Maga jön – mondta dr. Werth.

– Viccel? Három lépésben matt.

– Na látja! Kezdünk egy új partit? – kérdezte a főorvos és már állította is a figurákat. Hedera csatlakozott. Aztán dr. Werth jobb és bal kezébe rejtett egy sötét és egy világos gyalogot, és két öklét előrenyújtotta. Hedera rámutatott az egyikre. – Maga kezd – mondta a doktor.

Az első partit Hedera nyerte, a másodikat dr. Werth. Az idősebb játékos teával kínálta a fiatalabbik játékost.

– Vannak órák, napok, amikor hatalmába kerít az ördög... – mondta Hedera – ...olyan gyöngye és kiábrándult vagy, annyira szűkül a kör, annyira feldolgozhatatlanok számodra a kudarcok, az árulások, a becsapások, hogy hatalmába kerít az ördög...

– Mert az ördög mindig a gyöngéket, kiszolgáltatottakat és kiábrándultakat környékezi meg, biztosra akar menni... – mondta dr. Werth – ...az ördög nem szereti a kudarcot, azt akarja elvinni, bekebelezni, magáévá tenni, aki már elveszett, aki félig már úgyis az övé... amikor azt érzed, hogy addigi életed fontos helyszínein egyszerre csak feleslegessé válsz; emberek, miután kihasználtak, elfordultak tőled...

– A játéktér is ördögi szintér, ahol maga alá akar gyűrni a rossz... – mondta Hedera – ...és nem csak az elvesztett ezrekről, tízezekekről, százezekekről van szó... hanem arról a szellemi leépülésről, amit ilyenkor át kell élned, arról a mocsokról, ami – úgy érzed – ilyenkor fogva tart... már nem vagy a magad ura, rohansz az elvesztett pénz után... újra és újra odamész a pulthoz, és levetetsz a számládról egyre nagyobb összegeket, már nem is fogod föl az események realitását, ott ül abban a kis üvegkalitkában az ördög egyik kisínasa, és udvariasan felkínálja, hogy el sem kell hagynod a termet, ott helyben intézik az ügyet, te odaadod a kártyát, beütöd a kódot, megnyomod a kis zöld gombot, aláírsz egy cetlit és már kezdedben is van a pénz, és – abban a pillanatban – szinte boldogan sietsz vissza a rulettasztalhoz, hogy egyre nagyobb tétekekkel tedd meg a számaidat, áltat a gép, néha bejön némelyik számod sok ponttal, egyre nagyobbak a tétekek, de ilyenkor a gép szisztematikusan elkezd buktatni... tudod, hogy ez az az időszak amikor le kellene állni, de nem állsz le, mert hátha... mert hátha éppen most jön be megint az a szám amit te alaposan megpakoltál, mondjuk a 0, az 5 a 23 és a 32...

– Ha nem csalnának, akkor is kicsi esély volna arra, hogy pont ezek jöjjenek be... – mondta dr. Werth – ...de te mégis ezeket erőlteted... egy idő után szinte már nem vagy magadnál, a háttérben hallod a répadaráló „zenét”, a többi gép ocsmány morgását, csilingelését, az izzadságtól rád tapad az ing, várod a következő pörgetést... a pénz amit pontokra váltasz, mintha már nem is a te pénzed lenne, nem is pénz lenne, hanem lehetőség valami elvesztett, elvesztett öröm, siker visszaszerzésére, és ezekben az órákban már nem tudod reálisan megítélni, hogy erre itt semmi esély...

– És amikor kisémmizve, szédelegve, izzadó háttal és zsidbadt kézzel kibotorkálsz az ocsmány épületből, még mintha valaki utánad kiáltana, mintha valaki kajánul röhögne... – mondta Hedera – ...és amikor átléped a fotocellás ajtót, megnyílik előtted a monumentális plekszi, hirtelen megcsapja arcodat a szél, megint hallod a madarakat, érzed, hogy lépkedsz az aszfalton vagy a keményre letaposott földes úton, és most már pontosan látod, hogy becsaptak, átverték megint, és bármennyire is utálsz, és bármennyire is küzdesz ellene, rád tör a sírás, tétova fohászt mormolsz magadban, hátha segít az Isten, hátha tud még ilyenkor is segíteni... és lépkedsz, haladsz tovább az ismerős úton, a megszokott házsorok között, sorra megugatnak a kutyák, lassan hazaérsz, szeretnél mindentől és mindenkitől bocsánatot kérni...

– ...még a kutyádtól is, hogy ezt az időt nem vele töltötted – mondta dr. Werth – ...a kertben álló fáktól, de még a tárgyaktól is, a könyveidről, a bútoroktól... és szeretnél visszazökkenni a normális emberi életbe, de egyelőre nem megy, remegsz, járkálsz föl s alá, levetkőzöl... de ez a fáradt test, mintha nem te volnál... ilyenkor kell nagyon vigyázni, nehogy egy-két aldatónál többet vegyél be, de egy-két

altatót be kell vened, mert ilyenkor nincs más megoldás: aludni, aludni, kialudni, felejteni... és másnap megpróbálni újra talpra állni, kimászni a gödörből, az általad még mélyebbre ásott gödörből, és el kell hitetned magaddal, hogy vagy, hogy te ennél többre érdemes vagy...

Dr. Werth és Hedera kissé kimerülve egymásra néztek. Elnevelték magukat. Ittak egy korty teát.

3.

Egy héten át minden délután sakkoztak és teáztak. A hetedik napon végre elmesélte Hedera azt a történetet, amire dr. Werth türelmesen várt.

– Most mozdulatlanok látom az apámat...– kezdte Hedera egy sötét huszárral a kezében, a szőnyeg egyik mintáját bámulva – Nem, nem a halálos ágyon, nem is a ravatalon... Fűreden, a vityillónk előtti réten...

Tollaslabdázunk. Boldog voltam, hogy játszik velem. De valójában csak én játszottam. Szerváltam, apám meg csak állt mozdulatlanul, magasba tartott ütővel, és ha nem pontosan az ő ütőjének a húzására esett a labda, akkor alaposan letolt, hogy miért nem adok neki jó labdákat, és én rohantam, mint a kutyakölyök, hogy megkeressem a tollas gumibogyót a magas fűben, és újra próbálkoztam, szépen ívelt, magas labdákkal, és boldog voltam, ha apám ütőjéről visszapatant, és megint loholtam, hogy a lapos és rövid ütések korrigáljam, és megpróbáltam megint magasra ütve, pontosan célozva...

Ő meg csak állt mozdulatlanul, szinte rezdületlen arccal.

Ezen a szép, nyári hétvégén az apám volt soron.

A válóper után még nem született végleges bírósági határozat arról, hogy én és a húgom kihez kerülünk. A húgom az anyánknál maradt én pedig apámnál. De néha, hétféteken, mind a ketten apámnál voltunk. Ez is egy ilyen kivételes nap volt. Anyánk már egy másik emberrel élt együtt, aki szintén elvált, és akinek szintén volt egy fia az előző házasságából. Én nem szerettem ott lenni. Apám több mint húsz évvel idősebb volt az anyámnál. András, apám barátja mesélte, hogy ő – annak idején – nem nagy jövőt jósolt ennek a kapcsolatnak, de hát apám rendíthetetlen volt, még egy kicsit össze is vesztek ezen. Később apám többször kifejtette, hogy Andrásnak igaza volt, és nagy marhaság húsz évvel fiatalabb nőt feleségül venni, de akkor hitt ebben a kapcsolatban: belehabarodott abba a lányba, leendő anyánkba, és minden jel arra vallott, hogy ő is halálosan szereti azt a fura, marcona férfit, apánkat. Aztán néhány év alatt minden megváltozott. Nem az volt a baj, hogy elmúlt a szerelem, hanem az, hogy helyébe a gyűlölet lépett. Én – mindezek ellenére – azt mondom: valami oka csak lehetett annak, hogy így alakult, és mi megszülettünk.

A tollaslabdázás után bementünk a kertbe, a félkész házba. Fürdőszoba még nem volt, apa kinyitotta a kerti csapot, hideg vizet spriccelt a slagból, és mi az előtt ugrálva, rohangászva, visongva „zuhanyoztunk”. Egész nap játszottunk. Bent a házban társasjátékokat, kint a kertben mindent és mindennel.

Anna, a húgom két deszkát választott ki az építkezés miatt összegyűlt lomok közül. Gondterhelt arccal hozta oda őket apámhoz, és azt kérte, hogy szögelje őket össze. Apám csodálkozva nézett rá, meg rám is, de hát, ha most ilyen játékhoz van kedve a lányának, ám legyen. Amikor gerendákból várat épített nekünk, akkor is ott segédkeztünk, és nagyon élveztük, ahogy a hatalmas szegek egyenesen és pillanatok alatt eltűntek a fában, apám ütései nyomán.

– És mi legyen belőle? – kérdezte apám.

– Semmi... csak szögezd össze... – mondta Anna.

– ...de, hogy?

– ...hát így! – mondta Anna durcásan, és a rövidebbik deszkát keresztben rácsapta a hosszabbikra.

Apám előhozta a szöges dobozt meg a kalapácsot, és szépen, határozott, rutinos ütésekkel tüntette el a szögeket a fában. Mi meg csodálattal néztük. Apánk szakértelemmel forgatta az alakuló tárgyat, a túloldalon kibújó acélhegyeket gondosan lealapálta, még egy smirglipapírral meg is csiszolgatta a deszkákat, nehogy belénk álljon valami szálka.

– Tessék! – mondta, és átnyújtotta a húgomnak.

Anna elégedetten nézegette, forgatta, és gyengéden elhelyezte kicsit odébb a fűben.

Ezek után lementünk fürödni, hancúroztunk a vízben, csuzdáztunk, tejfölös lángost ettünk, meg kukoricát, életem legfinomabb kukoricáját, jól megszóva. Már a nap is lement, és olyan volt a Balaton vize, mint egy szépen mintázott aranylemez. Apa megdörzsölt bennünket frottírtörülközővel, és mire visszaértünk a házhoz, már a hajunk is megszáradt.

Amikor beszálltunk a kocsiba, Anna odament ahhoz a füves részhez, ahol elhelyezte legújabb játékát: a kereszt alakban összeütött két deszkát, fölemelte és betette a kocsí hátsó ülésére.

– Minek az? – kérdezte apa csodálkozva.

– Haza akarom vinni – mondta a húgom.

– De minek?

– Ha majd meghalsz, ezt tesszük a sírodra.

Apám nem szólt semmit. Gondosan becsukott minden ajtót, és elindította a kocsit.

Amikor ott voltunk anyáméknál, mindig elmondta, hogy apa hamarosan meghal. De én ezt soha nem emlegettem. Igaz, én már nagyfiú voltam, kilenc éves, Anna meg csak négy.

Most mozdulatlanul látom az apámat... Nem, nem a halálos ágyon, nem is a ravatalon... Füreden, a vityillónk előtti réten...

Hedera letette a táblára a sötét huszárt.

– Matt – mondta.

– Holnap haza mehet – mondta dr. Werth.

4.

Hedera, egyik reggel csak két mondatra emlékezett az álmából: „Doktor Werth a villámaint várja! Remélem megvan mind?!”. Semmi másra nem emlékezett, sem a történet elejére, sem a történet végére, de nem volt az álmában semmi szurreális vagy misztikus. Inkább olyan volt, mintha egy boltban történe az egész. Mintha ő boltos lenne, Werth doktor pedig egy törzsvásárlója, aki már napokkal előbb híret vette, hogy jó kis villámok érkeztek, félretetett belőlük néhányat, és most eljött értük. Ő pedig – kicsit aggódva – beszólt az inasnak a raktárba: „Doktor Werth a villámaint várja!...”

Ezzel egyidőben dr. Werth azt álmodta, hogy elvesztette mindenét.

Otthagya, otthagyta az éjszakai földalatti egyik kivilágított kocsijában a táskáját, a zakóját... Valójában csak a táskáját és a zakóját, de úgy érezte: mindenét. A pénztárcáját, a mobiltelefonját, a kéziratait nem nagyon sajnálta. De az okmányai!..., amiket majd újra be kell szerezni!..., micsoda utánajárás, micsoda tortúra!...

A földalatti végállomásánál bejelentette, hogy elvesztette a táskáját és a zakóját, pontosan leírta az elveszett tárgyak küllemét, elmondta, mikor és melyik járaton hagyta ott őket... Kezdte volna újra magyarázni, mert a fülkében ülő vörösréz-szín hajú, fehérbőrű leányka szemlátomást semmit nem fogott föl az egészből, viszont tágranyílt szemekkel bámulta őt, és igyekezett elfojtani fel-feltörő nevetését. Dr. Werth követte a lány tekintetét, és akkor észrevette, hogy csaknem anyaszült meztelenül áll ott a neonfényes vágállomáson, csupán egy vászon törülköző van az ágyéka köré csavarva...

Különös módon nem volt benne szégyenérzet. Diogenész jutott eszébe, a vén künikosz. Azon töprengett, hogyan történhetett? Szóval nem csak a zakója meg a táskája? Hol van az inge, a nadrágja? Talán fürdőbe ment és otthagya? De miért így jött ki a végállomásra? Nem tudott válaszolni ezekre a kérdésekre, és tudta: már nem fontos felelni semmilyen kérdésre. De még nem adta föl. Tovább működtek benne azok az irracionális erők, amelyek 72 éven át, napról-napra tettekre sarkallták, fölkelésre és egyéb mozgólódásra kényszerítették.

Egy vonaton találta magát. Nem értette. Tudta, hogy nem ilyen vonaton hagyta el mindenét, mégis itt kereste, és komolyan remélte, hogy meg is találja. A vonat zsúfolásig tele volt, alig tudott moccanni. Ekkor már egy szürke ballonkabát volt rajta, az amelyikben mindig a kutyáit sétáltatta, etette, vagy ha labdázott velük, akkor is ezt vette föl. Soha nem tudta, nem akarta megtanítani őket, hogy ne ugráljanak föl rá, ne harapdálják a csuklóját, ne lefetyeljenek az arcába... Magyarázatképpen, hogy miért nem marad veszteg, mindenkinek elmesélte, mi történt vele. Blazírt pókerarcok néztek vissza rá.

Mintha mindegyik ugyanazt mondaná: jó, jó, de miért mondja el ezt, hiszen itt mindenkivel ez történt, mindenkivel ez történik.

Elindult a vonat. Dr. Werth utat tört magának a dermedt, szürke testek között, feltépte az ajtót, fagyos szél csapott az arcába, épp hogy le tudott még ugrani a csörgő, szürke kövek közé. A sínek fénylő pántjai között, a talpfákon lépegetve indult visszafelé. Visszafelé? Mihez képest? Mindenesetre a vonattal ellenkező irányba.

A ballonkabát alatt állandóan lecsúszott a törülköző, kioldódott a csomó. Eleinte igazgatta, aztán rájött, hogy ennek sincs semmi értelme. Levette a törülközőt és meglengette a feje fölött, mint egy zászlót.

És ekkor halk trappolást hallott a háta mögött. Sok pici talpacska megnyugtató zenévé szublimálódó caplatását. Megfordult. Egy falka kutya követte. Megismerte őket, a kedves arcúakat, a hűségeseket, a megbocsájtóakat. Mindegyiket néven nevezte. Itt voltak mind, valaha volt összes kutyája.

Akkor megértette. Deus est anima brutorum! Isten az állatok lelke! Megállt. Csend lett. Már csak a villámokat várta. A hematitszürke eget hamarosan fényes erek szabdalták, ezüst dárdákat hajigáltak szorgalmas angyalok, de hangokat nem hallott, csak a fényt látta, feloldódva a higany és ezüst fényben, maga is fénné válva. Széttárt karjain a ballonkabát a két szárnya, nyomában a falka...

5.

Visszatérni, gondolta Hedera.

Visszatérni a fontos dolgokhoz...

Fölmenni a kertbe. Nézni macskádat a fényes fűszálak között, kutyádat a babérbokor árnyékában, hallgatni a madarak csivogását, a szél duruzsolását a gyergyói havasokból áttelepített fenyőfák között...

Ülni a napernyő alatt, kortyolgatni a kávédat, egy jó könyvvel az öledben, nem is föltétlenül azért, hogy olvass, csak, hogy legyen kéznél, ha már beteltél a virágzó meggyfán ugrádozó madár, a csészéd szélén sétálgató darázs látványával, föllapozhasd, beleolvashass, hogy írókkal, költőkkel beszélgethess, hogy visszazökkenj a hiteles, a valóságos életbe, és felejtse el a felszínes zsvajt, ahol már nincs jelen az ember csak a tömeg, nincs jelen a dolgokra való elmélyült odafigyelés, csak a személyiségveszejtő ujjongás vagy az önkontrollt gyilkoló gyűlölet.

Visszatérni!

Kutyád szemébe...

Gyermekeid ölelésébe...

Isten tenyerébe.

